

Джерела та література

1. Луцишин П. В. Територіальна організація суспільства / П. В. Луцишин, Д. Клімонт, Н. П. Луцишин. – Луцьк : Ред.-вид. відд. «Вежа» Волин держ. ун-ту ім. Лесі Українки. – 2001. – 334 с.
2. Масляк П. О. Словник-довідник учня з економічної і соціальної географії світу / П. О. Масляк, Я. Б. Олійник, А. В. Степаненко. – К. : Лібра, 1996. – 328 с.
3. Нагірна В. П. Територіальна структура господарства і розселення населення: ретроспектива і сучасні реалії / В. П. Нагірна [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://firearticles.com/geografiya/20-teritorialna-struktura-gospodarstva-i-rozselennya-naselennya-retrospektiva-i-suchasni-realiyi-nagirna-v-p.html>
4. Ian Fillis. A methodology for researching international entrepreneurship in SMEs: A challenge of status quo / Fillis Ian // Faculty of Management Bulletin. University of Stirling. – 2009. – P. 32.
5. Kim Chung Y. R. Understanding the adoption of clusters by SMEs using innovation theory / Y. R. Kim Chung. – Wollongong, 2006. – 78 p.

УДК 911.3:330.341(477.82)

А. А. Майстер – аспірант кафедри країнознавства і міжнародних відносин Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки

Соціально-економічні фактори господарського освоєння території Волинської області

*Роботу виконано на кафедрі країнознавства і міжнародних відносин СНУ ім. Лесі Українки
Науковий керівник: В. Й. Лажнік – кандидат географічних наук, професор кафедри країнознавства і міжнародних відносин СНУ ім. Лесі Українки*

Розглянуто соціально-економічні фактори господарського освоєння території Волинської області. Проведено аналіз впливу соціально-економічних факторів на процес господарського освоєння території області. Проаналізовано вплив економіко- і транспортно-географічного положення, населення й капіталовкладень на господарське освоєння території області.

Ключові слова: територія, освоєння, господарське освоєння, соціально-економічні фактори, Волинська область.

Maister A. A. The Social and Economic Factors of Economic Development of Territory of the Volyn Region. The article deals with the social and economic factors of economic development of territory of Volyn region. The analysis of the influence of social and economic factors on the economic development of the region has been made. The influence of economic- and transport-geographical position, population and investments on the economic development of the region has been analyzed.

Key words: territory, development, economic development, social and economic factors, Volyn region.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Господарське освоєння території будь-якої країни чи регіону відбувається під впливом різних за своїм характером

соціально-економічних факторів. Ці фактори мають значний вплив на господарське освоєння території, який пояснюється значною взаємозалежністю процесів господарського освоєння території та її соціально-економічного розвитку. Тільки освоєна територія може характеризуватися певним рівнем соціально-економічного розвитку. Тому дослідження впливу соціально-економічних факторів на господарське освоєння території має важливе теоретичне та практичне значення.

Метою дослідження є аналіз впливу соціально-економічних факторів на господарське освоєння території Волинської області.

Результати наукового дослідження. Важливим соціально-економічним фактором господарського освоєння території є її економіко-географічне положення (ЕГП), яке визначається як просторове відношення об'єкта (поселення, району, держави тощо) до гео економічних данностей: важливих районів, вузлів і центрів господарського життя, економічно розвинених держав та їхніх груп, торгово-транспортних шляхів і ринків товарів, капіталів, ноу-хау, праці та ін. [6, с. 175]. ЕГП впливає на траєкторію розвитку будь-якої території. Воно є одним із найважливіших факторів економічного розвитку регіону. Механізм дії й впливу ЕГП на господарське освоєння території проявляється двояко: 1) на рівні освоєності території (території з вигідним ЕГП мають порівняно вищий рівень освоєності); 2) на геопросторових особливостях розвитку (протікання) процесу освоєння території (кожна територія має неоднакове ЕГП, що зумовлює відмінності у господарському освоєнні).

Економіко-географічне положення території відносять до зовнішніх факторів формування та функціонування господарського комплексу області й виступає фактором освоєння території регіону. Територіальна близькість Волинської області до промислово розвинутих і густозаселених територій України та сусідніх держав сприяє її господарському освоєнню. Межуючи з областями України на півдні та сході, вона має вихід по транспортних магістралях у центральні, південні та східні області України, а через них у Росію й Молдову. На півночі область має можливість здійснювати економічні зв'язки з Білоруссю, зокрема, із Брестською областю, державами Балтії та північно-західними областями Росії. На заході область має контактну зону з Люблінським воєводством Польщі та іншими східними воєводствами цієї країни, що входять у транскордонне об'єднання «Єврорегіон Буг», в якому бере участь і Волинська область [1, с. 17].

Положення Волинської області щодо системи економічних районів України характеризується віддаленістю й периферійністю. Віддаленість від основних промислових і науково-технічних центрів держави та периферійність території впливають на рівень соціально-економічного розвитку й, значною мірою, стримують господарське освоєння регіону.

Визначальною особливістю ЕГП Волинської області є її прикордонне положення в зоні контактної взаємодії на стику територіально-господарських структур України, Білорусі та Польщі, близькість до європейського ринку. Феномен контактності положення області як прикордонного регіону України визначає соціально-економічну своєрідність території й дає потужний стимул для її господарського освоєння [1, с. 18]. Сусідство області з Польщею та Білоруссю надає широкі можливості для посилення різноманітних зв'язків із ними, участі у реалізації регіональних завдань, вирішенні спільних прикордонних проблем та активізації процесів прикордонного та транскордонного співробітництва на цих територіях. Сусідство області із країнами Центрально-Східної Європи, зокрема із країною-членом Європейського Союзу (Польщею) сприяє європейській інтеграції України [2, с. 112].

Важливим фактором господарського освоєння території є її транспортно-географічне положення (ТГП) як складова частина ЕГП. Особливістю ТГП території області є його вигідність за рахунок положення на перехресті трансконтинентальних

транспортних артерій, які з'єднують регіон із областями України та зарубіжними країнами [3, с. 89]. Через територію області проходять найкоротші транспортні шляхи в широтному й меридіональному напрямках, що забезпечують експортно-імпорتنі перевезення та транзитні зв'язки між країнами не тільки Центрально-Східної, а й Західної та Північної Європи, Центральної Азії й Чорноморського регіону [2, с. 112].

Найбільш чітко й різнопланово вплив ТГП проявляється у місцях перетину й стику транзитних залізничних магістралей з автомобільними шляхами. Саме там проходить формування Луцького, Нововолинського й Ковельського промислових вузлів. Високий рівень господарської освоєності території, який позначається значною концентрацією населення й господарської діяльності, спостерігається вздовж залізниць Ковель–Здолбунів, Ковель–Володимир-Волинський–Львів, Ківерці–Луцьк–Львів та в місцях їх перетину з автомагістралями загальнодержавного й міжнародного значення [1, с. 18]. Поряд із цим периферійні (північні) райони області мають порівняно низький рівень транспортної освоєності території.

Господарське освоєння будь-якої території здійснюється населенням, яке виступає основною рушійною силою цього процесу. Жодна територія не може освоюватися без участі людини. Комплексне освоєння території вимагає наявності постійних житлових поселень і населення. Хоча моноресурсне освоєння території може відбуватися за наявності сезонних поселень та вахтового способу життя населення, яке зайняте в одному чи декількох видах господарської діяльності. Рівень освоєності території має високу взаємозалежність із кількістю населення, особливо його густотою. Чим більша заселеність території, тим вищий рівень її освоєності, а, отже, вища концентрація господарської діяльності. Населення виступає основним фактором господарського освоєння території. Під час заселення й розселення населення на території відбувається її розселенське освоєння, яке є одним із компонентів процесу освоєння. Волинська область почала заселятися людьми ще у палеоліті. З цього часу кількість населення області зростала, відбувалося його розселення по території. Заселенський (колонізаційний) фактор сприятливо впливає на господарське освоєння території області.

Освоєння будь-якої території (так як й освоєння нових видів продукції, ресурсів тощо) потребує значних матеріальних капіталовкладень. Чим більше вкладається коштів в освоєння території, тим швидші темпи освоєння й вищий рівень освоєності. Звичайно, що на початковому (піонерному) етапі освоєння території Волинської області кошти в її освоєння не вкладались. Тогочасне населення вкладало в освоєння території регіону свою власну працю. Пізніше роль капіталу в освоєнні території почала зростати, вкладалися значні кошти для її освоєння (будівництво міст, доріг тощо). На сьогодні роль капіталу в господарському освоєнні території є дуже значною й жодна територія не може освоюватися без матеріальних капіталовкладень.

Волинська область має нижчий від середньонаціонального обсяг капітальних інвестицій (18 місце в Україні), який у 2013 р. становив 3,3 млрд грн [4, с. 144]. Протягом 2010–2013 рр. обсяг капітальних інвестицій збільшилися на 1,56 млрд грн. У розрахунку на одну особу обсяг освоєних капітальних інвестицій у 2013 р. становив 3205,6 грн [4, с. 148].

Для районів Волинської області характерна значна територіальна диференціація за обсягом капітальних інвестицій. Найбільші обсяги капітальних інвестицій спостерігаються в обласному центрі м. Луцьку, Луцькому, Володимир-Волинському, Ківерцівському районах і м. Нововолинську. Високі обсяги інвестицій у цих містах і районах зумовлені порівняно значною концентрацією населення й господарської діяльності. Луцький і Ківерцівський райони, які розміщені на невеликій відстані від Луцька, отримують значні імпульси розвитку від обласного центру, яке є

ядром економічного розвитку регіону. Найменші показники обсягу капітальних інвестицій характерні для Старовижівського, Локачинського й Шацького районів. Загалом для південних районів Волинської області характерні вищі обсяги капітальних інвестицій, ніж для північних.

Інвестиційну освоєність території характеризує показник щільності капітальних інвестицій. Волинська область має дуже низьку щільність капітальних інвестицій – 17 грн/100 км². Найбільшу інвестиційну освоєність території мають міста обласного значення (Луцьк, Нововолинськ, Володимир-Волинський і Ковель), що пояснюється значною концентрацією капіталовкладень. Для всіх районів області, крім Луцького й Володимир-Волинського, щільність інвестицій не перевищує 10 грн/100 км².

Найбільше капітальних інвестицій у 2013 р. було освоєно у будівництві на суму 803,9 млн грн. Обсяг капітальних інвестицій освоєних у промисловості становив 782,9 млн грн, у сільському, лісовому й рибному господарстві – 274,4 млн грн, у невиробничій сфері – 1748,2 млн грн [4, с. 149]. Обсяг освоєних інвестицій є незначним, що негативно впливає на господарський розвиток території області.

Важливий вплив на соціально-економічний розвиток країни чи регіону мають іноземні інвестиції. Сприятливий інвестиційний клімат є хорошою передумовою економічного розвитку. Волинська область є досить перспективним регіоном із погляду незадіяного потенціалу економічного розвитку та інвестиційної привабливості, що сприяє господарському освоєнню її території. Протягом 2001–2013 рр. обсяг прямих іноземних інвестицій збільшився на 332 млн грн, що свідчить про покращення інвестиційного клімату в регіоні. Проте протягом 2013–2014 рр. відбулося скорочення обсягу прямих іноземних інвестицій (на 41 млн грн), що зумовлено складною суспільно-політичною ситуацією в Україні. Станом на 31 грудня 2013 р. обсяг прямих іноземних інвестицій в області становив 339,3 тис. грн (16 місце в Україні). Найбільше іноземних інвестицій надійшло із Кіпру (36,6 % від загального обсягу іноземних інвестицій), Британських Віргінських островів (11,5 %), Польщі (11,5 %), Словаччини (6,7 %), Великобританії (4,2 %), Німеччини (3,6 %) та Литви (1,6 %) [4, с. 206]. Найбільші обсяги іноземних інвестицій зафіксовані у Луцьку, Нововолинську, Луцькому й Ковельському районах, найменше – у Шацькому, Старовижівському, Рожищенському та Любешівському районах.

Найбільше іноземних інвестицій надійшло у промислову діяльність – 62,5 % від загального обсягу інвестицій, тоді як у сільське, лісове й рибне господарство – лише 4,8 % та у транспорт, складське господарство, поштову і кур'єрську діяльність – 1,2 % [4, с. 207]. Таким чином, нині іноземні інвестиції мають найбільший позитивний вплив на промислове освоєння території області. Пріоритетними галузями залучення інвестицій у Волинській області є харчова, машинобудівна, приладобудівна, лісова, деревообробна, легка, хімічна промисловості. Не менш перспективним є також туристично-рекреаційний комплекс регіону [5].

Висновки. Соціально-економічні фактори мають значний вплив на господарське освоєння території Волинської області. До цих факторів слід віднести економіко- і транспортно-географічне положення території, населення, капіталовкладення. Позитивний вплив на господарське освоєння території області здійснюють вигідне ЕГП і ТГП регіону та населення (сприятлива на загальнодержавному фоні демографічна ситуація). Негативний вплив мають капіталовкладення в економіку області через їхні низькі обсяги, що не стимулює процес освоєння території.

Джерела та література

1. Єврорегіон Буг : Волинська область / за ред. Б. П. Клімчука, П. В. Луцишина, В. Й. Лажніка. – Луцьк : Ред.-вид. відділ ВДУ, 1997. – 448 с.
2. Лажнік В. Й. Волинська область у геополітичному просторі Центрально-Східної Європи / В. Й. Лажнік // Актуальні проблеми міжнародних відносин і зовнішньої політики

країн світу : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., Луцьк, 13–14 жовт. 2011 р. / за ред. В. Й. Лажніка та С. В. Федонюка. – Луцьк : Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2011. – С. 111–113.

3. Лажнік Володимир Йосипович. Методика кількісної оцінки економіко-географічного положення географічних об'єктів на мікрорівні : дис. ... канд. геогр. наук : 11.00.02 / Володимир Йосипович Лажнік ; Волин. держ. ун-т ім. Лесі Українки. – Луцьк, 1995. – 264 с.

4. Статистичний збірник Волинь 2013 / за ред. В. Ю. Науменка. – Луцьк : Голов. упр. стат. у Волин. обл., 2014. – 509 с.

5. Стащук О. В. Оцінка інвестиційного клімату Волинської області / О. В. Стащук [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://base.dnsgb.com.ua/files/journal/Aktualni-problemy-rozvytku-ekonomikyregionu/2008_4_1/15.pdf

6. Шаблій О. І. Основи загальної суспільної географії : підруч. / О. І. Шаблій. – Львів : Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2003. – 444 с.

УДК 911.3:30/33(100)

А. С. Лемехова – студентка 4 курсу географічного факультету Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки

Чинники регіональних відмінностей у розвитку країн світу

*Роботу виконано на географічному факультеті СНУ ім. Лесі Українки
Науковий керівник: **Н. В. Краснопольська** – кандидат географічних наук, доцент кафедри географії СНУ ім. Лесі Українки*

Розглядаються сучасні регіональні відмінності країн світу. Приділено увагу аналізу чинникам, які сприяють диференціації країн за рівнем соціально-економічного розвитку. Виявлено характерні риси для типологічних груп країн. Зроблено висновки про характеристики кожної типологічної групи.

Ключові слова: критерії типології країн, рівень соціально-економічного розвитку, чинники впливу.

Lemekhova A. S. Factors Regional Differences in the Development of Countries. The modern regional differences of the world countries are examined. Paid attention analysis to the factors that assist differentiation of countries in level of socio-economic development. The personal touches are educed for the typology groups of countries. Drawn conclusion about descriptions of every typology group.

Key words: criteria of typology of countries, level of socio-economic development, factors of influence.

Країни світу різняться за багатьма критеріями: розмірами територій, чисельністю населення, географічним положенням, соціально-економічним розвитком, політичним устроєм тощо. Для здійснення наукового аналізу як економіки будь-якої країни, так і світогосподарської системи потрібно класифікувати країни за деякими спільними ознаками. Таким дослідженням присвячені праці зарубіжних та вітчизняних учених, таких як Ю. Грисюк, М. Книш, Я. Олійник, П. Масляк та ін.